

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

จัดทำโดย

กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลนาบัว
อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา หมายถึง การสั่งสมประสบการณ์จากอดีตของท้องถิ่นนั้นๆ แล้วพัฒนาความรู้ นั้นเพื่อใช้ประกอบ การดำรงชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมให้ดำรงอยู่ ร่วมกันได้อย่างมีความสุขภูมิปัญญาเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์เป็นกลวิธีหรือเทคนิคในการนำเอาความรู้มาใช้ งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ลักษณะของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญดังที่ผู้รู้ได้อธิบายไว้ ดังนี้

๒.๑ ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นมี ๔ ลักษณะ ดังนี้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. ๒๕๓๖ :

๒๓๖)

๒.๑.๑ ความรู้และระบบความรู้ภูมิปัญญาเป็นระบบความรู้ที่ไม่ถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์นั้นในการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาจะเข้าไปดูว่าชาวบ้านรู้อะไรอย่างเดียวไม่พอ ต้องศึกษาว่าเขาเห็นสิ่งต่างๆ เหล่านั้นได้อย่างไร

๒.๑.๒ การสั่งสมและการกระจายความรู้ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสมและการกระจายความรู้ โดยการนำความรู้มาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน สั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคนๆหนึ่ง ซึ่งมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ เราควรศึกษาด้วยว่ากระบวนการนี้เป็นอย่างไรหมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่นๆ ต่อมาได้อย่างไร

๒.๑.๓ การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา แต่พบว่า มีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เราต้องเข้าใจ กระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คน อีกรุ่นหนึ่ง

๒.๑.๔ การสร้างสรรค์ การปรับปรุงระบบความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ได้ถูกปรับเปลี่ยนความรู้และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง

๓. ความสำคัญของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญต่อชาวบ้าน ครอบครัว และชุมชน ดังต่อไปนี้(สมจิตร พรหมเทพ. ๒๕๔๓ : ๖๗ - ๖๘)

๓.๑ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่อดีตอันยาวนานจนกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันของตนเอง และชุมชนตลอดมา

๓.๒ เป็นมรดกทางสังคมที่ได้จากการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาของกลุ่มคน

๓.๓ เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความรู้ ทางวิทยาศาสตร์

๓.๔ เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๓.๕ เป็นแนวทางนำไปสู่การปรับตัวของชุมชน ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ แบบพึ่งตนเองของชุมชน

๓.๖ ช่วยเพิ่มความสมดุระหว่างธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมกับประชาชน

๔. ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑ : ๒๕-๒๕) ได้จำแนก ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๑๐ ประเภท ดังนี้

๔.๑ เกษตรกรรม หมายถึง ความรู้ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคด้านเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่ง คนสามารถพึ่งพาตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น ทำการเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น

๔.๒ อุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาดเพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภค อันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

๔.๓ แพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนด้วยสมุนไพรและรักษาโรคแบบโบราณ

๔.๔ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน

๔.๕ กองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในด้านบริหารจัดการด้านการสะสมและบริหารกองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

๔.๖ สวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๔.๗ ศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๔.๘ การจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการ ดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้ง ขององค์กรชุมชน ศาสนา การศึกษา ตลอดจนองค์กรอื่น ๆ ในสังคมไทย

๔.๙ ภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย ตลอดจนทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๔.๑๐ ศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์ ปรับใช้หลักธรรมคาสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อ การประพฤติปฏิบัติ

๕. แนวการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านมี ๗ ประการ ดังนี้ (เอกวิทย์ ณ ถลาง. ๒๕๔๐ : ๑๘๒ - ๒๔๖)

๕.๑ ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตตามสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ คือ การใช้ความรู้และอุบายในการดำเนินชีวิตตามสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น การเลือก ที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่ การหาแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ การปลูกพันธุ์ไม้ไว้ในบริเวณบ้าน เป็นต้น

๕.๒ ภูมิปัญญาในการจัดเครือข่ายระบบความสัมพันธ์ การพึ่งพา

๕.๓ ภูมิปัญญาในด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน

๕.๔ ภูมิปัญญาในด้านสมุนไพร – ยากลางบ้าน

๕.๕ ภูมิปัญญาในด้านโลกทัศน์ เป็นระบบรวบรวมความคิด ความอ่าน ความเชื่อ ทักษะคติ ที่บุคคลมีต่อโลก มีต่อสังคมมนุษย์เป็นนามธรรมอยู่ในจิตสำนึกของบุคคลอันเกิดจากความคิดและอารมณ์ ซึ่งประสานและก่อตัวขึ้นจากประสบการณ์ที่แต่ละคน ได้รับมา เช่น โลกทัศน์และชีวทัศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เป็นต้น

๕.๖ ภูมิปัญญาในการปลูกฝังคุณธรรม การกำหนดปทัสถาน และการรักษาของตุลภาพ ของสังคม

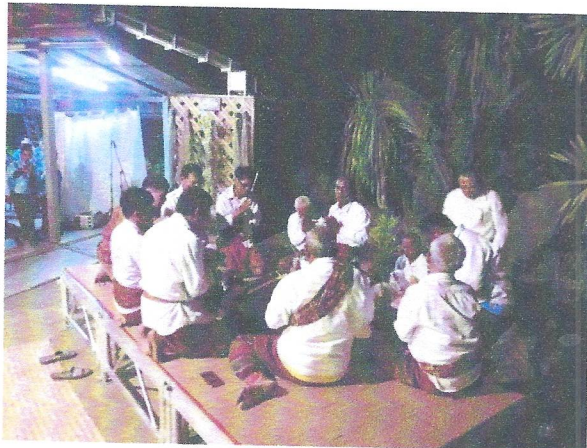
๕.๗ ภูมิปัญญาในการปรับตัวในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นๆใด จึงเป็นรากแก้วที่สำคัญให้ท้องถิ่นนั้นเจริญงอกงามอย่างมั่นคง ภูมิปัญญาของชาติพันธุ์หนึ่งอาจพัฒนาไปแตกต่างกับอีกชาติพันธุ์หนึ่งตามสภาพแวดล้อมตามสภาพสังคมใน ท้องถิ่นนั้นที่สามารถปรับใช้ในการแก้ปัญหาและการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติของสังคมนั้น ๆ ได้

ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น
องค์การบริหารส่วนตำบลนาบัว
ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนในตำบลนาบัว สามารถแยกเป็นด้าน ดังนี้

๑.ด้านศิลปกรรม

ชื่อภูมิปัญญา	ที่ตั้ง
ตุ้มโม่ที่บ้านปอยตระแบง	หมู่ที่ ๑๓
เรือมอันเร บ้านปอยตระแบง	หมู่ที่ ๑๓
รำมะมัต บ้านนาสาม	หมู่ที่ ๖
รำตรุษ บ้านกระทม	หมู่ที่ ๔

ตัวอย่าง รูปภาพรำมะมัต บ้านนาสาม หมู่ที่ ๖

๒.ด้านเกษตร

ชื่อภูมิปัญญา	ที่ตั้ง
สวนชะปะ๊ะ (นายทัศนัย พิริยะสัยสันติ) บ้านหนองกก	หมู่ที่ ๑๑
กลุ่มปลูกข้าวโพดหวาน บ้านละหุ่ง	หมู่ที่ ๔
สวนหอมมะนาว บ้านปอยตระแบง	หมู่ที่ ๑๓
สวนสมุนไพร จูจอมเอิร์บ บ้านตรม	หมู่ที่ ๗
หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านเสม็ด	หมู่ที่ ๑๙
หมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน บ้านนาเสือก	หมู่ที่ ๕

ตัวอย่าง รูปภาพสวนชะปะ๊ะ (นายทัศนัย พิริยะสัยสันติ) บ้านหนองกก หมู่ที่ ๑๑

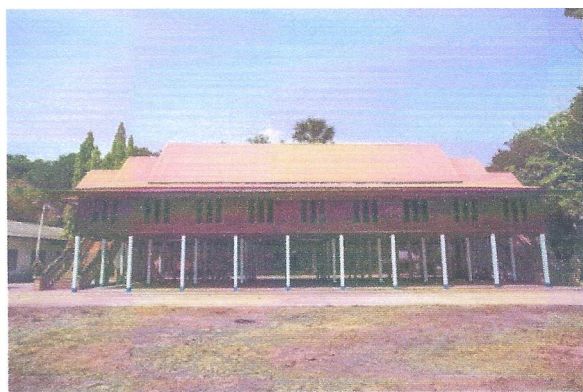
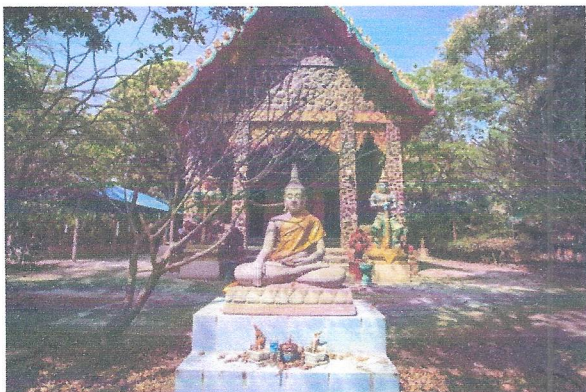

๓.ด้านอื่นๆ (ด้านศาสนา)

ชื่อภูมิปัญญา	ที่ตั้ง
วัดป่าไตรวิเวก	หมู่ที่ ๙
วัดบ้านนาสาม	หมู่ที่ ๖
สำนักสงฆ์พนมกรอล	หมู่ที่ ๕
วัดพนมศีลาราม	หมู่ที่ ๔
วัดบ้านกระหมวนาราม	หมู่ที่ ๘
วัดบ้านโดนโอก	หมู่ที่ ๑๐
วัดป่าบ้านกระยุง	หมู่ที่ ๓

ตัวอย่าง รูปภาพวัดบ้านกระหมวนาราม หมู่ที่ ๘

๔.ด้านหัตถกรรม

ชื่อภูมิปัญญา	ที่ตั้ง
บ้านไหมทองสระเร็น	หมู่ที่ ๘
จักสาน บ้านไทรทาบ	หมู่ที่ ๑๗
ร้อยดอกมะลิ บ้านดังกอ	หมู่ที่ ๑๑๔

ตัวอย่าง รูปภาพบ้านไหมทองสระเร็น หมู่ที่ ๘

๕.ด้านอื่นๆ (อาหารพื้นบ้าน/ขนมไทย)

ชื่อภูมิปัญญา	ที่ตั้ง
บายลิ่ง (บ้านตรม)	หมู่ที่ ๗
ขนมดอกบัว ขนมโกรจ (บ้านตรม)	หมู่ที่ ๗

ตัวอย่าง รูปภาพการทำขนมดอกบัว หมู่ที่ ๗

